שכבר נוצרה, והרי יש כח בידו לברר ולבחר את הראוי לחקק ולשים בספר ולעזוב את כל הדברים שאינם ראוים לזה.

בימים האחרונים ברר אחד התלמידים המובהקים של דרוין, הלא הוא הפרופיסור טימיריזוב, את אופן הבחירה ביצירה [1], אף גם הראה לדעת, כי כל הגאונים הגדולים עמלו ויגעו הרבה מאד, זקקו צרפו וברורו הרבה מאד עד שיצא להם מה שיצא.

בסתירה ל„בחירה הטבעית" על־פי שיטת דרוין היא לפי דעת רבים היצירה שהאדם יוצר, שהיא לפי דעתם כלה פתאמית, כלה הברקה אחת נפלאה, כלה רק כעין הופעה ממרומים. ממקום שמתנגדי דרוין מסתייעים, משם טימיריזוב מביא ראיה לשיטת דרוין, בהוכיחו עד כמה מן הבחירה והברירה יש ביצירתו של האדם.

אותה „הבחירה" חסרה לפעמים לברדיטצבסקי, ועל־כן הננו רואים ביצירתו תערובת הנשגב והנקלה, הדק והגס, היפה והמכוער, על־כן יצירתו חסרה צורה מסוימת אחת מוצקת. על כן הנהו נותן ידים למתלוצצים לבטל את יצירתו בדברי לצון אחדים. על־כן הננו רואים את כבודו בעצמו תועה בדרך היצירה ואיננו יודע במה להחזיק ומה לעזוב.

ומצד אחר ברדיטצבסקי זה בתור סופר הלא הוא אחד מן החזיונות שאינם שכיחים ביותר בספרותנו. הוא אחד הסופרים המעטים שבקרבנו, היודעים לשית לויט חן מיוחד על כל מה שהם כותבים, מתארים ומצירים, בסגנונם המיוחד, באהבתם העזה והעצומה מאד לבני אדם בכלל ולטפוסים שהם מתארים בפרט, בשפעת המלים והצבעים אשר להם, בהתלהבותם העזה, בהתדבקותם והתמכרותם לכל יקר, קדוש ונשגב.

וכל זה בטל לפעמים בדברי הבל, תהו וריק. והכל בשביל מה? בשביל ש„אין ברירה". אין בחירה, אין צירוף וזיקוק. כל מה שרואה העין, הכל עולה על הלב. כל מה שעולה על הלב, הכל צריך להיות נכתב. כל מה שנכתב, הכל צריך להיות נדפס...

1) בספר "Помощь Евреямъ голод„

כַּוָּנוֹת וְיִחוּדִים.

(מעין שירים בפרוזה).

א.

הנני מתפלל והאילנות מתפללים עמי. הנני כורע והם כורעים עמי, הנני משתחוה והם משתחוים עמי.

אילן אחד רם ונשא עומד כנגדי. הוא מרכין ראשו, כופף קומתו, הוא כורע וזוקף, כורע וזוקף.

הוא כורע ושאר האילנות כורעים אחריו, הוא משתחוה והם משתחוים אחריו. שליח צבור הוא.

הקהל והחזן עטופים בטליתות שכלן תכלת וציציותיהן נגררות על הארץ.

האילנות כורעים ומשתחוים ועמהם גם הדשאים. הצבור מתפלל ותינוקות של בית רבן עמו...

כשהחזן מברך, הקהל והתינוקות עונים בכל כחם: „אמן יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי עלמיא".

ומתפללים אנחנו יחדו בדחילו ורחימו, לכונה גדולה, בדבקות מיוחדה ונפלאה.

וב„אחד" אנו מכונים אותה הכונה הפשוטה, שהקב"ה אחד ושמו אחד, שהכל אחד, שכל השנויים וההבדלים, הפרודים והנגודים, ההפכים והסתירות, החליפות והתמורות אינם אלא מדומים...

ואין אנחנו מרבים בכונות פרטיות, כי אם מכונים אנחנו כונה אחת כללית, והיא, שלא רק התורה כלה היא שמותיו של הקב"ה, כי אם גם העולם כלו.

ואנו איננו מטריחים את רבוננו בבקשות רבות, כי רק אחת אנו מבקשים: „שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד ורחמים".

ב.

אם טוב להתפלל גם בבית בשעה שהחלונות פתוחים, הנה פסוקי דזמרה טובים רק כשהם נאמרים בבקעה או בהר.

השמים וכל צבאם, העצים והפרחים, המים וכל מיני דשאים, החיה והבהמה, הרמש והעוף וכל מלאכי הזמרה, הנם לפניך, לעיניך.

טוב לשיר במקהלה. טוב לאמר פסוקי דזמרה עם מקהלות דרי מעלה ודרי מטה יחד.

„שופר, נבל וכנור", „מנים ועגב" וכל „צלצלי שמע", — למיתר הם, המקהלה מיטיבה לשיר גם בלא זְמָרָא אלה.

לפעמים לא רחוקות ישמע קול חליל הרועה. יש אשר קולו הצלול והרענן ישתפך בתוך מנגינתנו הנפלאה; אבל יש אשר גם קול חליל הרועה קול פגום הוא, והוא מפריע את אחדות המנגינה.

„האדם גם הטוב והיפה רק אדם הנהו. אין בו הטוהר והתום שבכוכבים ומעינות".

הנני אוהב להלל לאל עם השמים, המלאכים, השמש, הירח והכוכבים, האש והמים... אבל אינני אוהב לשתף להם „בחורים וגם בתולות, זקנים עם נערים".

אוהב אנכי לאמר גם פסוקי דזמרה עם הצבור, אבל רק עם צבור נבראים שלא טעמו טעם חטא.

הנני חפץ לשכוח את בני האדם, את רפשם ואת טומאתם, למצער, בעמדי בהיכל השירה העולמית, בהיכל התולדה, בשדה אשר ברכו אלהים.

ג.

מכל הברכות הנני אוהב את ברכת הרעמים ואת ברכת הקשת.

יפה היא התולדה בשלותה ובמנוחתה, אבל יפה היא לאין קץ בקצפה וברגזה.

רעם ורעש, ענן וערפל, סופה וסערה, אש וברד, נפץ וזרם, תכשיטים מיוחדים הם לכלה שאנו קוראים לה „תולדה".

ובלבשה את העדיים האלה יראה לעינינו בכל גדלה והדרה, עוזה ותקפה.

ותחת אשר בעת אחרת תרגה התולדה כיפהפיה לבנת פנים, הנה תראה בקצפה כאשת חן אשר פניה שחרחרים והשחרחרות תוסיף לה לויתי־חן מיוחדה.

ויש אשר לא שחרחרים פניה, כי אם שחורים מאד, שחורים כאהלי קדר.

ושחרו פניה עוד והיו ככנפי העורב.

ושחרו פניה עוד והיו ככנפי המות השחור.

וככל אשר ישחרו פניה, כן תיף, כן תהדר, תרומם ותנשא.

וככל אשר תרבה קצף ורגז, ככל אשר תחריד ותבהיל, כן תמשוך את לב המביטים אליה והמתבוננים אל יפיה והדרה.

ובקצפה וברגזה יש אשר ילבשו פניה עצבת נוראה ובכתה כיתומה עלובה והשקתה בדמעותיה מעין ונחל, שדה וגן, בקעה והר.

ודמעותיה תהפכנה לאבני נזר על ראשי הגבעולים, על גביעי השושנים, על טרפי הענפים, על כנפי העוף, על שרץ ורמש.

ובכתה התולדה מאין הפוגות והרותה בדמעותיה את כל תלם וערוגה, את כל צמח ופרח, את כל צמא ושוקק.

והרבתה לבכות ושטפה עפר ארץ ומלאה את כל סעיף ונקיק, את כל בור וגומץ, את כל חריצי השדות.

או יש אשר ינהרו פניה פתאם ולבשו גיל ובת־צחוק מאשרה תראה עליהם.

ולבשה או התולדה את בגדיה החמודות ועטתה צבעים וגוונים והקשת תראה...

ד.

„אסור להסתכל בקשת"...

אבל, אל אלהי עולם, הלא גם לנו, עבדיך, נפש נאצלה מויו הודך, נפש נכספת לראות עזך וכבודך.

והגזרה שגזרת אין רוב בני אדם יכולים לעמוד בה. הנה הגשם, הנה אור השמש, הנה צבא גונים והוד אשר אין כמוהו, ואם לברך אנו צריכים, הלא גם ליהנות אנו צריכים ולהסתכל אנו צריכים.

הנה העצים, השבלים והפרחים, שהגשם החָיָם, פותחים שירה חדשה. הנה הקשת כחצי גרן מלאה אלומות אור וזיו. הנה אדם חכלילי, הנה מראה תכלת, הנה גון כל פרח וכל צמח עם גון המים, הנה יפי השושנים עם הוד הרקיע.

הנה השמש שולחת אליה ישר את קרניה, והקשת מקבלת אותן באהבה ובנעגועים אין־קץ.

ושניהם יחד יפגשו בנחל הזך, אשר משם תֵּרָאה כל יפעתם.

והשמש מרבה להפיץ את אורה, וראה המביט על הגבעות והבקעות שפעת מראות וחזיונות, אורות וצללים לאין סוף. וזכר הרואה את כל ההוד אשר הלביש יוצר ליצוריו ואת התפארת אשר עטה לבריאה כלה.

וישכח הרואה, אשר עינים לו וחושו בו, לרגעים את כל עמלו ויגונו והשתקע בהסתכלות היופי הנצחי.

ה.

והצנועה מרת לבנה?

יש מי שאוהב לקדשה כדת ישראל בפני רבוא רבבות כוכבים שכלם עדי קדושין, ואנכי אוהב לקדשה דוקא כשהיא נראית לי מבעד לעצים עבֻתים.

אנכי אוהב לקדשה כשהיא מכֻסה בצעיף קל, שמתוכו יֵרָאו פניה החורים והיפים.

גם אני אוהב כשהיא יפה וברה, אבל אינני אוהב לראות את פניה חצופים יותר מדאי.

אוהב אנכי כשהיא צנועה, ענוה, צועדת אט, בנחת ובנעימות.

אוהב אנכי אותה כשהיא צועדת כמלאה מחשבות עמוקות וגדולות מאד, מחשבות היקום כלו, מחשבות האין־סוף והנצח.

אוהב אנכי אותה כשהיא צועדת כמצטערת בצער העולם כלו, כשהיא נדה לבני אדם יושבי השך, שחייהם מלאים עמל ויגון.

אוהב אנכי כשעולה לפניה זכרון כל האוהבים והאהובים שלאורה שוחחו, התלחשו, נשבעו אף נשקו וזכרון כל תקותיהם הנכזבות, וענגה קללה עוברת על פניה...

ואולם מודה אני, שיש אשר אוהב אנכי אותה גם כשהיא משתעשעת עם בני אדם, בשעה שפניה כפני ילדה עליזה

ושובבה, בשעה אשר יֵרָאה על פניה מעט צחוק וקלות ראש...

אוהב אנכי אותה כשהיא ממהרת לשוט בשמי רום, כשהיא שמחה בחלקה, כשהיא שמחה ומְשַׂמחת, מסירה עצבון ומנחמת.

אוהב אנכי אותה גם כשהיא מסתתרת מאחורי ההר ומרמזת לי מרחוק: בקשני נא!...

ו.

מיום שאמר הקב"ה ללבנה לכי ומעטי את דמותך—עיקר עבודתה בהצנע לכת. לא כן השמש.

השמש מלכת השמים, מושלת בכפה. לה נאה ולה יאה הגאה והגאון.

לא נאוה למלכה כזו להראות אותות הכנעה. מלכה שמחלה על כבודה—אין כבודה מחול.

משכימה היא קום, לובשת עטרת כז, אוסרת את מרכבתה הנהדרה ונוסעת הלוך ונסוע.

שולחת היא את מלאכיה אל כל עבר ופנה. והם ימלאו את חובתם בפנים מאירים וצוהלים, באהבה וחבה יתרה.

בערב היא שבה לבית מלכותה, מברכת את עבדיה בערבא טבא ונסתרת בהיכלה. ואמנם קשה עליה הפרידה והיא מסתתרת לאט לאט.

ויש אשר בהפרדה מאת עבדיה, היא מגלה מעט את פניה באהבתה ובחמלתה.

עבדיה משתוממים על יפיה והדרה, מצפים לראותה עוד, ואמנם לפעמים תגלה עוד פעם ושתים, — ונעלמה.

מאירה היא ומחממת כאם אוהבת, ואולם אוהבת היא ללכת לפעמים קרי.

יש אשר תסוך בענן, ועין לא תשורנה. יושבת היא בדד בהיכלה ולא תגלה ולא תראה.

ויש אשר תראה לרגעים ותסגר, תראה ותסגר, וראה הרואה וקוה ועיניו תכלינה וצפה ואין נחת.

יפה היא ביחוד בשכבה ובקומה. שמלת הבקר ושמלת הערב אשר לה מרהיבות את העין בהוד גוניהן.

בימות הקיץ איננה אוהבת לישון הרבה והיא נעורה בבקר השכם.

ואנכי אוהב לראותה כשהיא קמה משנתה ובודדים ונזירים
ובעלי כנף מקבלים את פניה...

ז.

„אני אוהב להתפלל לאור הבקר, קודם שנמלא העולם
בדברי שטות והבל".

בני האדם במעשיהם ובמפעליהם, במחשבותיהם וערמומיותיהם,
ממלאים את חלל העולם חלאה ווהמא.

טומאת החיים היא מעין חשך מצרים שהיה בו ממש.

טומאת החיים מורגשת היא כמעט לעין כדבר שיש לו
תואר ודמות, והוא מבלבל ומעכב את התפלה.

והמחשבות הזרות מטמטמות את הלב, מקשיחות ומאבנות
אותו, עד שאינו יכול לספוג לתוכו כלום.

וההבל שבחיים מכביד על הלב, לוחץ ומוחץ אותו, מבוץ
ומצמצם אותו, מסתיר את האור ממנו ומקצר את נשימתו.

והמרירות שבחיים מכניסה ללב רעל הספקות והיאוש,
מביאה מבוסה ומבוכה, חרס ואבדן.

ואשריך, אחי, אם יכול אתה לשכוח את כל זאת, אם
יכול אתה להשכים בבקר ולהביט על העולם כעל בריאה חדשה
ולברך על חדוש מעשה בראשית. והרשם שעושה עליך כל
מראה עיניך בהעירך שחר היא הטהרה.

רוחץ אתה פניך במי המעין ומתפלל: „אלהי, נשמה שנתת
בי טהורה היא".

המעין לוחש: טהור, טהור!
היונה הומיה: טהור! טהור!
העלים מתלחשים: טהור! טהור!
הרוח הקל משמיע קול: טהור, טהור!
הנה שושנה רוחצת בטל בקר ומתטהרת.
הנה אוז צחור טובל בנחל.
הנה מרגליות הטל טהורות, טהורות מאד.
השמש שברקיע טהורה והנשמה שנתנה בך טהורה היא.
ואתה מתפלל עם השמש.

בלבך מעין הטוהר והתום שבילדות, מעין הטוהר והתום
שבשחר, מעין הטוהר והתום של מעשי־בראשית.

והטהרה מביאה לידי קדושה.

מתדבק אתה בקונך, מתרומם, מתעלה ומתקדש.

ועל כל אשר אתה רואה חופף קדושה. הכל מרום וקדוש,
נשגב ונערץ. הכל פושט את צורתו הגסה ולובש צורה רוחנית.

היונה מזכרת את כנסת ישראל הדבוקה ברבון העולמים
ואת כל הקדושים שפשטו את צוארם לשחיטה.

המעין מגלה סוד ההויה וההעדר, החלוף והתמורה, הנביעה
שאינה חודלת ואינה פוסקת.

שיח העלים מביע לך סוד הצמיחה והגדול, ההשתנשגות
וההסתעפות הנצחיות.

הרוח מביע לך סוד התנועה הנצחית.

השושנה תהיה לך לסמל היופי הנצחי, התפארת האלהית
הנשגבה.

וכל דבר ודבר אשר תראה מספר כבוד אל וקדושתו: קו
השמש, הנשר בשמים, הזמיר על הענף, גביע הפרח, גבעול
השבלת, נטף המים, אבק הצור.

ושרפים וחיות ואופנים אומרים: קדוש! קדוש!
ובשעה שמקדישים למעלה, מקדישים גם למטה.
ומתעטף היער בהדרת קדש ומפי כל שוכניו ישמע קול:
קדוש, קדוש, קדוש!
וקרא זה אל זה: קדוש, קדוש, קדוש! — — —

ח.

„אין מים אלא תורה"...

המים הם סמל הטהרה האמתית.

כי אמנם יש תום ויש תום. יש תום של כבשים, ויש תום
של חכמים וצדיקים אמתיים.

יש תום הבא מחסרון דעת, ויש תום הבא מעומק היותר
גדול שבדעת.

ועובר הוא הנחל בין רוכסי הרים גבוהים ועמד הרואה
על ההרים והביט משם בעומק המים והבין והרגיש את הרום
ואת העומק גם יחד.

והרוח מכה גלים והמו ורעשו והתנשאו והתרוממו והתרגזו
והתקצפו והיו לסמל העז שבתום.

וראה העומד על שן סלע גבוה את השמש הנשקפה בנחל הזך ואת השושנים הצומחים על שפתו, וחבר ברוחו את הרום והטהר והתפארת.

וראה הרואה את העצים העבותים המטים את ענפיהם על הנחל ואת הצפרים העליזות המצילות בכנפיהן בעברן עליו, וחבר ברוחו את הטהר עם החיים והחפש.

וראה את המים נחים מועפז והשתומם למראה יפעת השלוה שעל פניהם והיו לו לסמל הדומיה הקדושה, מנוחת מעשי בראשית.

וראה את צלו במים והשתוקק להזדכך, להטהר ולהתקדש.

ושמעה אזנו משק המים והקשיב קשב רב קשב ושמע את קול אלהים על המים.

טז.

יש, אחי, אשר אנכי עוזב את כל החקירות, את כל השאלות העולמיות ואת הכפקות הרבים והסבוכים, ובמוחי מנקרת רק שאלה אחת: מי איננו מניח לבני אדם לחיות וליהנות מזיו השמש ופני השמים? מי גוזל את רגעי אשרם? מי מקפח את חיותם ומטרידם מן העולם? מי משחית את הודם ופוגם את צלם האלהים אשר עליהם?

וכל התשובות וכל ההקירות, אחי, אינן מפסיקות לי אז, כל הדברים, העניגים והשיטות נראים לי כדברים בטלים ומבוטלים.

מבין אנכי גם אז טיבה של מלחמת הקיום במובנה היותר פשוט. הכל חפצים לחיות, הכל חפצים להתקיים, הכל חפצים לראות אור; מדוע אין די להם לבני אדם הזכות והזהר, ההוד והתפארת, העדן והנעם השפוכים על כל התולדה?

רוב בני אדם נלחמים בעד הרחבת הגבולים והוכיות, בעד התפשטות הכח והיכלת, בעד התרבות האון והגבורה, בעד מיני נצחונות שונים ומיני תקיפות שונים, בעד דברים ומלים, מנהגים ונמוסים, חקים וגדרים ומסורות שונות. למה כל זאת?

והשמים יפים וטהורים, והאילנות מלבלבים, והנחל עמוק וזך, והמעין הומה בהמולה נעימה, והצפרים מנעימות זמירות, והשושנים ששות בגוניהן, והדשאים מפיקים זהר, וצפרות־הכרמים מרבות כל כך לעוף, והכל מלא רק עדן ושמחה, זיו וטהר!...

ושקר בפי הבריות, שאין בכל אלה כדי להשביע את הלב, לעוררו ולשמחו, שבכל אלה המראות אין כל ענין וחדוש, שכל אלה רק מעציבים ומשוממים.

הנה המים שוטפים ועוברים, כל רגע ורגע מביא עמו זרם חדש, משק חדש, המולה חדשה, המיה חדשה, נעימה חדשה.

כמים האלה כן גם כל מה שתחזינה עיניכם בשעה שלבכם פתוח.

וזרח השמש ובא השמש, — אבל לכל זריחה וזריחה ולכל שקיעה ושקיעה הוד מיוחד.

ואדמו פני השמים ושבו להיות כקדם, אבל לכל אדם תפארת מיוחדה.

ושרו הצפרים וחדלו, אבל בכל פעם ופעם הן משמיעות שירה חדשה.

ושוחחו האילנות וספרו ספורים יפים וחדלו, אבל בכל פעם ופעם שיחותיהם חדשות וספוריהם חדשים.

ודובבו הדשאים השונים, אבל בכל בקר ובקר דבריהם חדשים.

ונראו גוני הפרחים השונים, אבל בכל פעם ופעם יופי מיוחד להם.

הלא בקיאים אתם, רבותי, בשמות ובצרופי שמות, בכחות ובצרופי כחות, בגונים ובצרופי גונים, בספירות ובצרופי ספירות.

ומדוע, רבותי, אינכם יודעים לקרא את צרופי האותיות והשמות שבספר אלהים? מדוע אינכם רואים את כל שנויי המראות שבטבע בכל פעם ופעם? מדוע אינכם יודעים למצא בהם יופי מיוחד וטעם מיוחד?

יודעים אתם, רבותי, חסד שבגבורה, גבורה שבגבורה, תפארת שבגבורה וכדומה, ומדוע אין אתם יודעים למצוא אותם בחזיונות הטבע השונים בכל פעם ופעם?

יש אשר אתה רואה שפעת אור בכל פנה ופנה, בכל חרך וסדק, הכל אור בלי כל צללים, — הוד שבהוד!

יש אשר אתה רואה שפעת אורות וצללים והאורות רבים מאד מאד והצללים גבה להם ויראה להם, — גבורה שבהוד!

ויש אשר אתה רואה אורות וצללים ממזגים ומעורבים בהרמוניה יפה ונעימה מאד, — תפארת שבהוד!

ויש... יש הרבה, הרבה מאד!...

עשיר, עשיר, הוא העולם, ואולם אנחנו עניים!...

ו.

והכל הכל, אחי, משתנה ומתחלף, בכל אופק־ראיה מיוחד, בכל נקודה מיוחדת, בכל מצב ומעמד, מבט ומבט, הכנה והכנה.

הנה שני דברים מצויים לך—היער והגן.

ואם עינים לך לראות ולב להבין ולהרגיש, תמצא בהם בכל פעם ופעם לא רק יופי מיוחד, כי אם גם ענין מיוחד.

יש אשר אתה מרחיק לכת ביער, העצים מעניקים פני חמה בגבהם והם משתרעים ומתרוממים, מתגברים ומתאמצים, מתחברים ומתפשטים. ועל לבך עולה זכרון האילנות הנמוכים שבגן, ואתה מדמה אלה מול אלה. האחרונים ענוים, והראשונים גאים, האחרונים יראים לדחוק את רגלי השכינה, והראשונים עומדים בקומה זקופה, האחרונים עושים פרי, והראשונים אילנות־סרק המה, האחרונים מועילים, והראשונים יפים ונהדרים, האחרונים נכפפים ונוטים לכל רוח, והראשונים אמיצים ונהדרים.

ובשעה שעצי היער עונדים את החמה עטרה להם וכל הצפרים בדליותיהם ירימו קול זמרה, יש אשר יעלה על לבך: מה לי ולגמדים שבגן? מה לי להם ולפרים המתוק? מה לי לקטנים ולרפי־כח ההם, אם לפני עומדים הענקים האלה, שהם כליל היופי והגאון, הנשגב והנערץ!

ואולם יש אשר נכנס אתה לגן בצהרים, והנך שם עיניך על העצים השחוחים מכבד משאם, על הענפים הרכים והדקים העמוסים פירות לעיפה.

ועיניך רואות את החיים שבענפים המסבלים האלה, את הלחות והקיום שבהם, את כל הטוב והנעם, את כל המזון והכלכלה שבהם.

והנך מתמלא רגש הכבוד לחלשים האלה הנושאים עליהם משא כבד כל־כך, לשפלים האלה המשפיעים טובה מרובה כל־כך, לקטני־עולם אלה הגדולים במעשיהם היפים.

ומתעמק אתה יותר במחשבה הזאת, והנך רואה ומרגיש בזה סוד הגדלות הפנימית והיופי הפנימי, סוד החיים בשביל

אחרים, סוד האהבה לבלי קץ, סוד חסד חנם, סוד הטוב המתפשט בכל.

יא.

אינני מיחל ליום אשר בו יהיה „העקוב למישור והרכסים לבקעה".

אינני מיחל ליום אשר בו יהיה הכל מישור, הכל בקעה.

אוהב אנכי דוקא את המעלות והמורדות, את המדרגות, את ההרים והגבעות, וביחוד את ההרים הגבוהים והתלולים.

ההר מזכירני את ההתעלות, את ההתרוממות, את השאיפה, את ההתאמצות, את ההתפתחות, את הגדול והצמיחה.

בוחר אנכי לי אחד ההרים, אשר בצד העצים העבותים.

ונשקפה לי השמש היפה מבעד אחד הסבכים, ושפכה את קרניה על כל ענפי היער.

וראו כל בעלי הכנף את האור כי טוב ומלאו את היער רנה וזמרה ורנו אתם כל עצי היער.

ויש אשר קוי הפז יהיו לנימים והשמש לכנור ונגון עליון ונצחי ישמע מעליהם.

ומלא הנגון הזה את לבות כל באי עולם פחד ותקוה, תוגה ושמחה, חרדה ובטחה גם יחד.

ונראה ביער ערב אורות וצללים, בשירת הזמיר יִשָּׁמַע ערב שירת היום והלילה ובשיחת העצים—ערב משפטים ומלים.

ובלבבי אני המון צללי מחשבות, ערב דמיונות רבים, זכרונות רבים, שאלות, ספקות, תקוות, שאיפות ומגמות.

ונשמע קול חליל הרועה, ונשמע קול הצאן והבקר בשובם לביתם, ונשמעה שירת העובדים בשובם מעבודתם, והגדילו את השמחה.

ויצאה השמש מאפריונה והסתתרה מאחורי ההרים, ובשובה לביתה לא תשכח גם אותי העלוב ונחמתני: היה שלום, ידידי, היה שלום! עד למחר! עד למחר!

ומביט אני בתוגה רבה על מקום מחבואה ומבקש אני אותה בעיני זמן רב והנני מלא געגועים, והד לבי ישמיע: עד למחר! עד למחר!...

יב.

ולבשה אז התולדה בגדי־אבל וכסתה צעיף אלמנותה.
והיתה אז התולדה כאלמנה ולא־אלמנה, כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה.
ועבי צל יכסו את פניה היפים, ואותות תוגה עמוקה ישיתו עליה עטרת־חן מיוחדה.
ובול הרים, זיז שדי, רקמת עוף כנף, כלם משקיעים עצמם בדומיה.
ומעטו האורות ורבו הצללים והתרחבו והתפשטו והתגדלו, וזכרונות רבים עולים מתהום הנשיה והזכירו את החיים ההוים והרגילים עם כל הצער והמרירות שבהם.
ועולה על הלב אותה המחשבה האיומה, כי היופי והחיים שביופי רק עדי רגע, והרפש, הרקב והיסורין מתמידים.
ועולה על הלב זכרון מלחמת החיים, מלחמת־הכל עם הכל, זכרון כל השדודים והנופלים, מכאוביהם, צעקותיהם ואנקותיהם.
ועולה על הלב כל הנעשה לפעמים מבעד להחיצוניות היפה, ועולה על הלב זכרון כל הגרמסים ונדרסים בשעה שאנו מתענגים או בשביל שאנו מתענגים.
ועולה על הלב, כי ירמס וידרס לרוב דוקא היפה והנהדר, דוקא הגדל וצמח, וחי לרוב דוקא המכוער והמגונה, השפל והנבזה.
ורבות רבות עולה על הלב — — — —

יג.

ובכיה וחדוה אמתית מתרוצצות בשעת „תקון־חצות".
ובלחישה אני מגלה לך, שיש מין תקון־חצות שאינו נוקק לישיבה על גבי רצפת הבית ושימת האפר על הראש.
ומקומו הנכון על אחד ההרים הגבוהים בצלע היער, וזמנו הנכון בשעה שהלבנה מעוטפת עבים והכוכבים גם הם נסתרים ונעלמים.
צללי אופל מכסים את פני כל. אין עצים ופרחים בודדים, אין כל יציר בודד.

על הכל פרוש צעיף עלטה.
דומיה עמוקה לפניך, דומית המחשבה הוכה, דומית היצירה, דומית הנצח.
אין לפניך תנועה, רחש, גרוי, שאון ורגש, התקוממות והתאמצות, כי אם הכל הוה ורק הוה.
אין לפניך פשיטת צורה ולבישת צורה, התחלפות והשתנות, גלגולים ותמורות, רצא ושוב, הלוך וסבב. לפניך היקום כלו.
חפין אתה לתפוש במחשבתך עצם ההויה, עצם הישות, עצם הנצחיות.
ונשתקע אתה במחשבה הזאת, והרי אתה עמל לתת לה איזו דמות בכדי לסבר אותה לך לעצמך...
וזולת מרחוק יגיע לאזנך הד קולות שונים המזכירים את זרמת החיים התמידית.
שם שם רחוק רחוק ממקום שבתך הומה הנחל, לוחש המעין, מצפצפת הצפור, רוחש הרמש, משוחחים העלים, נפגשים הרוחות.
ומבין אתה סוד המנוחה והתנועה גם יחד, סוד הקיום ואפני הקיום, סוד ההויה וגלויי ההויה, סוד יוצר וצורה.
ומרגיש אתה את כל התוגה ואת כל החדוה שבנצח.
ומספר לך סוד שיח הלילה על־דבר כל הדם הנקי שנשפך מן העולם ועד העולם; על־דבר העלובים והשדודים, הנבזים והנשפלים שמימות עולם, עמלם ויגונם; על־דבר כל המכאובים הנוראים, הצרות והמצוקות ההולכים ונמשכים בלי קץ ובלי סוף; על־דבר כל הקרבנות הנופלים מימינך ומשמאלך בכל רגע ורגע.
והעת ההיא אינה מכשירה להשתוממות והתפלאות והתרגשות, כי אם לבכיה, בכית־דומיה, בכית־נכאים, בכיה עולמית, בכית־נצח.
ואולם מאוין אתה בסוד שיח הלילה גם נצחיות כל הקדוש והטהור, היפה והנשגב, הנעלה והנשא, את כל ההרגשות היפות והקדושות, כל החזיונות הקדושים, כל הכונות הקדושות, כל המעשים והמפעלים הגדולים והקדושים.
ומגלה לך סוד שיח הלילה, שהכל מצטרף זה לזה, מתחבר זה לזה, מתאחד זה עם זה, שאין לך כל רגש יפה וכונה טובה שיאבדו לגמרי, אין לך שאיפה קדושה שלא תמצא לה גואל בעת מן העתים.

הנך מבין ומרגיש, שהכל טבוע בחותם הנצח.
ובשעה שהקב"ה יוצא להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן, וכל העליונים והתחתונים מתעוררים לקראתו ועצי גן העדן פותחים שירה לפניו—אתה שומע גם מעין המית מעיני־דמעות...
ומרגיש אתה את כל תקף הצער, את כל עומק היגון, ועם זה גם תנחומות הקדושה והיופי העליון.

יד.

בַּדָּמָה.
אתה יוצא יחידי הרחק הרחק מן העיר. אינך פוגש אדם אחד על דרכך. אין מוכירך את הערמה ואת המרמה, את העולה ואת הטומאה.
הנך יחיד, הנך בודד. אין לפניך בעולם, כי אם אתה והיוצר, אתה והשדה.
אין לפניך, כי אם תקותיך ומחשבותיך, חזיונותיך וחלומותיך.
אין מי שיקרע את חוט מחשבותיך בחוק יד, אין מי שיבהילך במעשיו הפרועים, אין מי שישמיע לך את קולו הגס, אין מי שיפילך ממדרגתך בהבל פיו.
אתה חולם והכל חולם עמך.
השדרות הארוכות, הקמה הנמה, הרוח המילל את, הלבנה היפה, כוכבי עד, שמי רום, כפי הסלעים, הגבעות הגבוהות, הצללים המשתרעים, הכל, הכל מופיע לפניך כחזיון אחד גדול.
ונמשך החזון דרך עולמות אין־קץ, ברואים אין־קץ, גלויים, תבניות וגונים לאין־קץ.
ונמשך החזון בגבה אין־קץ, בעומק אין־קץ, בארך וברחב אין־קץ.
ונדמה אתה בעיניך עצמך כנקודה קטנה, אשר אין לחפשה גם בדמיון, כנטף קטן מאד, כאבק דק, אשר לא יראה לעין.
והנך בטל ומבוטל באין־סוף, הנך שקוע וטבול בו. הנך כלול ונאסף בו.
ואתה, כשאתה לעצמך, הנך אין גמור, אפס מוחלט, לא־ממש. ואולם לפעמים בשעת גדלות המוחין יש אשר יהפך החזון: כל באי עולם יעברו לפניך כבני מרון, כלם, כלם מראשיתם ועד אחריתם, ממיכאל השר הגדול ועד שלשול קטן שבים הם רק

יצורי חזיונך, חלקי עצמותך, חלקי נפשך, אתה הוא המפקדם ומוציאם לאור, במוחך ולבך יש להם קיום ועמדה, וזולתך הם פחות מחרם הנשבר.
אתה מרגיש, כי רוחך הנותן להם תאר ודמות, ערך וצביון, וזולתך הם חמר תהו או לא־כלום.
אתה מרגיש, כי רק בדמיונך, בהרגשתך ובידיעתך כל היופי, החכמה, היריעה וההכרה שבבריאה.
באופן הראשון אתה בכל, באופן השני הכל הוא אתה.
ואולם בין כך ובין כך הרי אתה נעלה ומרומם על החזיונות הפרטיים והבודדים, ומה גם על הגלויים הנמוכים והגסים.

טו.

צַיָּר גדול הוא האדם בשעה שהוא מתרומם על כל החזיונות הפרטיים ומשקיע עצמו בכל, אבל מוצא הוא מוכן לפניו סממנים טובים המסיעים לו, והם שמים וארץ, מים ואור, חשך ותהום, תהו ובהו.
ואולם בשעת התרוממות הרוח המיוחדת, יש אשר יהיה האדם כיוצרו שאיננו נזקק לכל אלה.
ואז יש אשר לא לבד כי כל מיני המראות והחזיונות אינם מסיעים לו, כי אם גם מפריעים אותו והוא עוצם את עיניו לבלי ראותם.
ואז הוא מתאמץ להשתחרר מכל התבניות הרגילות, ומתעמק לתפוס את כלליות הדברים והודם, העליון הנצחי.
ולבו אז מקור רחשי קדש, מקור חיים שאין להם סוף, אור ואהבה בלי גבול.
ומרגיש הוא האדם, ברגעים האלה, אף כי מעטים ויקרים הם מאד מאד, אושר ועדן שאין כמוהם. וטועם האדם מעין עולם הבא, מעין האור שגנז הקב"ה לצדיקים לעתיד לבוא.
ומרגיש הוא האדם שאיננו יתום כלל בעולם, שהוא של הכל והכל שלו.
ומרגיש הוא האדם, שאיננו עבד כלל, כי אם בן־חורין גמור.
ודוקא בשעת שמחה וחדוה כזו עולה זכרון כל הנהרגים והנשחטים, המעונים והמדוכאים. ורצה כברק המחשבה על־דבר אהדות הכאב והענג, השמחה והצער, הכרחיות הכל ועומק הכל.

וגדל הכאב מאד, אבל גם הכאב נעים הוא מאד. ומלאו העינים דמעות, דמעות שמחה ותוגה גם יחד.

ועברו הרגעים הקדושים ההם והשאירו אחריהם געגועים חזקים וזכרון מה שכבר עבר.

והביט אז בעיני בשר על כל החי ההוה, הרוחש ומצטער, וחבל לו על חיי־השעה הדוחים את חיי־העולם!

שירה חדשה.

(מעט מעולמו הפנימי של החזוה).

א.

הצער הגדול והעמוק נוגע עד הנקודה היותר פנימית שבלב...

ופלגי דמעות ירדו עיני האדם...

מרגיש הוא שמגונה ומכוער הדבר, אבל הצער מתכרך בבכיה על־כרחו.

וקורא הוא האדם לכל ניצוצי האור שבקרבו, לכל חלקי הכח שבו, לכל העוז שבגופו ובנשמתו, לכל האמץ שברוחו, כי יעזרו לו להלחם בבכי המגונה.

ומתגבר הוא האדם על זה, אבל אובד הוא את הונו הרוחני ואת כל כחו הגשמי במלחמה הזאת.

והוא עיף ויגע, מט ושחוח, כפוף ונדכה...

וההתרגשות שבלבו כל־כך גדולה, המלחמה הפנימית כל־כך עצומה, התרוצצות הכחות השונים, המחשבות השונות, התאות השונות, החפצים השונים, המגמות והנטיות השונות כל־כך גדולה וחזקה, עד שאי־אפשר לו להחזיק מעמד...

חוק וגבול לים, חק וגבול גם להתרגשות האדם.

ותרדמה עמוקה נופלת עליו והוא רק חולם חלומות.

וחולם הוא חלומות נעימים ורואה לפניו אותם העולמות שעדיין לא נבראו, אותם החיים שעדיין לא נוצרו, אותו גן העדן שעדיין לא טייל אדם בו, אותם המלאכים שעדיין לא נגלו לאיש, אותו היופי שעדיין עין לא ראתו, אותו הגדל שעדיין לא עלה במחשבה.

ואמנם יש אשר גם חלומות רעים יבעתוהו, שעירים ירקדו לפניו, שדי שחת וקטב מרירי עולים לפניו.